

Aurelius Augustinus

Als korrels tussen kaf

Preken over teksten uit het
Marcus- en het Lucasevangelie
[*Sermones de scripturis* 94A-116 + 367]

Vertaald, ingeleid en van
aantekeningen voorzien door
Joke Gehlen - Springorum, Vincent Hunink
Hans van Reisen en Annemarie Six - Wienen

 PAMON

Inhoud

Inleiding	9	
De predikant als pastor	9	
Preken over fragmenten uit Marcus en Lucas	10	
Augustinus' visie op de evangelisten en hun evangeliën	13	
Achtergronden van het Marcusevangelie (Mc)	15	
Achtergronden van het Lucasevangelie (Lc)	18	
De joodse context: hoogachting en kritiek	21	
Augustinus en de joden	22	
Als korrels tussen kaf	27	
Uitgangspunten bij het vertalen	28	
Tot slot	28	
Literatuur	30	
1 Latijnse tekstuitleg	30	
2 Vertalingen	31	
<i>a</i> van Augustinus' <i>sermones</i>	31	
<i>b</i> andere gebruikte vertalingen	31	
3 Achtergrondliteratuur	32	
Praktische informatie	35	
Als korrels tussen kaf		
Sermo 94A	Durft u te strijden voor de waarheid?	41
Sermo 95	Gasten aan het bruiloftsmaal	46
Sermo 96	De weg omhoog	53
Sermo 97	Wat kan een mens mij doen?	62
Sermo 97A	Redding in het verschiet	66
Sermo 98	Ook doden kunnen weer leven	70
Sermo 99	Uw geloof heeft u gered	78

Sermo 100	Wie mag volgen?	90
Sermo 101	Toegerust om te oogsten	95
Sermo 102	Leef goed, dan sterft u niet slecht	107
Sermo 103	Wat is het beste deel?	111
Sermo 104	Hollen of stilstaan	117
Sermo 105	De kip en de schorpioenen	126
Sermo 105A	Alleen de goede wil telt	139
Sermo 106	Rein van binnen en van buiten	147
Sermo 107	Pas op voor hebzucht!	153
Sermo 107A	Rijk door goede wil	163
Sermo 108	Nog vele jaren?	174
Sermo 109	Zeg ja tegen uw tegenstander	180
Sermo 110	De bijl en de belofte	185
Sermo 110A	Recht uw rug	191
Sermo 111	Als korrels tussen kaf	200
Sermo 112	Aan tafel!	207
Sermo 112A	Kom binnen!	216
Sermo 113	Wat heet rijk?	228
Sermo 113A	De wereld als een oliepers	236
Sermo 113B	Buikpijn van angst	255
Sermo 114	Zevenmaal zeven	260
Sermo 114A	Steeds maar weer vergeven?	265
Sermo 114B	Ik wil het niet te lang maken...	273
Sermo 115	Een kwestie van vragen	292
Sermo 116	De hele Christus	297
Sermo 367	Stuur vast iets vooruit!	305
Lijst van behandelde evangelieteksten		308
Tabel van preeknummers		309
Register op bijbelteksten		311

Inleiding

Het mag een wonder heten dat er in het Nederlands taalgebied belangstelling blijft bestaan voor preken van zestien eeuwen oud en uit het Latijn vertaald. En dan nog wel preken van een bisschop uit Noord-Afrika!

Wie preken van Augustinus (354-430) wil lezen en vertalen, moet enkele moeilijkheden overwinnen. Allereerst is het een probleem om de juiste Latijnse grondtekst te vinden: de overlevering van Augustinus' preken is ingewikkeld verlopen. Men moet zich tegenwoordig een weg zoeken door allerlei boekenreeksen, vaktijdschriften, afzonderlijke proefschriften en vele congres- of andere gelegenheidsbundels.¹ In de afgelopen decennia zijn zelfs afzonderlijke boeken gepubliceerd die geïnteresseerde vaklieden in het juiste spoor houden.²

Problemen zijn er ook met de inhoud en de samenhang van de teksten: het is soms niet gemakkelijk om preken van iemand als Augustinus snel te lezen en volledig te begrijpen. Anders dan hedendaagse predikanten en bijbelwetenschappers brengt hij op een onbevangen manier passages uit verschillende bijbelboeken met elkaar in verband, om woorden een diepere betekenis te geven of om te laten nadenken over tegenstrijdige teksten. Achter die vrijheid gaat weliswaar een eigen logica schuil, maar deze wordt in de preken nooit uitdrukkelijk verwoord, laat staan verantwoord.³ Soms kan het spontane karakter van

1. Voor een uitvoeriger beschrijving van tekstoverlevering in handschriften en oude drukken van Augustinus' preken zie Martijn Schrama o.s.a., 'Inleiding', in: Joost van Neer, Martijn Schrama, Anke Tigchelaar en Paul Wammes, *Aurelius Augustinus: Als licht in het hart. Preken voor het liturgisch jaar*, Baarn 1996, 7-11 en Richard van Zaalen o.f.m., Hans van Reisen en Sander van der Meijs, 'Inleiding', in: *Aurelius Augustinus: Als lopend vuur. Preken voor het liturgisch jaar 2*, Amsterdam 2001, 13-14.
2. Van belang zijn Verbraken 1976 met aanvulling in 1991 en Drobner 2000. Volledige bibliografische informatie van literatuurverwijzingen waarin alleen auteursnaam en jaartal staan vermeld, vindt men in de literatuuroverzichten achter deze inleiding.
3. Over de verschillende manieren van bijbeluitleg bij de jonge Augustinus zie: Wencker en Van Reisen 2000, 24-27. Over de theorieën van tekstinterpretatie en bijbeluitleg verantwoordt Augustinus zich later expliciet in *De doctrina christiana*. Zie Den Boeft en Sluiter 1999.

de preken moderne lezers storen: rond het jaar 400 was er bij het houden van een preek veel ruimte voor improvisatie, waardoor een levendig contact tussen predikant en kerkgangers heel gebruikelijk was.⁴ Dat bleek in Augustinus' tijd hard nodig, want een predikant was er toen niet altijd van verzekerd dat luisteraars zich tijdens de verkondiging rustig en stil hielden. Gedurende de preek moesten gelovigen blijven staan: men kon dan ook gemakkelijk wat rondwandelen in de basiliek, zich als laatkomer aansluiten of weglopen zodra men vermoeid begon te raken. In de preken treffen we daar nog sporen van aan, want regelmatig spoort Augustinus zijn gehoor aan om nog even op te letten. Het komt ook voor dat hij tijdens een preek verschillende keren toezegt het kort te zullen houden, maar zich door de aandacht van de gelovigen toch laat verleiden tot een langere toespraak dan gepland. Door de spontaneiteit kan het bovendien gebeuren dat in een preek een beeldspraak ontspoot of dat de spreker met retorische middelen een onlogisch betoog wil verdoezelen. Soms kan de inhoud van een preek vermoeien doordat naar moderne maatstaven een langdurig beroep wordt gedaan op het redeneervermogen van de luisteraars of lezers. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer Augustinus de gelovigen in zijn kerk leert debatteren met aanhangers van andere geestelijke stromingen van zijn tijd.⁵

Naast moeilijkheden rond de overlevering en de samenhang van het tekstmateriaal ondervinden sommige mensen bij het lezen van Augustinus' preken ook hinder van enkele aspecten van zijn persoon en leven. Moderne theologen houden hem nogal eens verantwoordelijk voor een erfzondeleer met een negatieve visie op de mens, waarin deze beschouwd wordt als een wezen dat van zichzelf niet tot enig goed in staat is.⁶ Voor veel vrouwen blijft Augustinus' geschiedenis met een ano-

4. Vgl. Schrama 1996, 13-14.
5. Een voorbeeld hiervan is te vinden in s. 198, waarvan de integrale tekst pas in 1990 werd teruggevonden. Tijdens deze urenlange preek van Augustinus op 1 januari 404 leerde hij de gelovigen in Carthago te debatteren met geschoolde heidenen. Zie Van Zaaen e.a. 2001, 43-112.
6. Over de achtergronden van deze sombere kant van Augustinus' morele inzichten en een verklaring van de invloed ervan op de latere moraaltheologie zie John Mahoney, *The Making of Moral Theology*, Oxford 1987, 37-71: The legacy of Augustine, vooral 44-48: The dark strain of Augustine. Over Augustinus' visie op het morele kwaad, het kwaad in het algemeen en op de verhouding tussen het kwaad en de menselijke vrijheid zie Hermann Häring, *Das Böse in der Welt: Gottes Macht oder Ohnmacht?* Darm-